

17. MASIA DE PLAJA

Fig. 1: Aspecte actual de la masia [Fotografia], 2021, Arxiu del CEL.

COORDENADES: *latitud 39.57738, longitud -0.51931*

Se situa a l'est de l'Eliana, en el límit dels termes de la Pobla de Vallbona i Sant Antoni de Benaxeve, municipi al qual pertany, a la dreta de l'autovia València-Lliria, km 15,6, en l'actual carrer del Ventorrillo.

EN RUÏNES

Fig. 2: Aspecte actual de la masia [Fotografia], 2021, Arxiu del CEL.

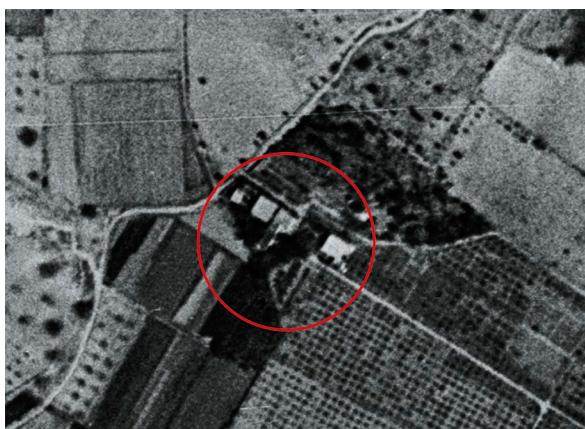

Fig. 3: Vista aèria de 1956.

Nota: Adaptat d'Ortofoto de 1956-1957 de la Comunitat Valenciana, 2016o, CC BY 4.0 © Institut Cartogràfic Valencià, Generalitat.

Aquesta masia fou una de les quatre que, tot i que pertanyien al cadastre de l'Eliana, passaren a formar part del nou poblat de Sant Antoni de Benaxeve, per cessió de la Pobla de Vallbona (Vegeu *Masia del Ventorrillo*).

Componia la propietat la casa dels senyors, la casa per als masovers, magatzem, quadres i un pou obert per a regar, envoltada per les terres de cultiu, tant de regadiu com garroferes, ametlers, garriga i un pinar que encara avui es conserva, tocant a les restes dels habitatges en ruïnes, cercades per una tanca metàl·lica i enmig dels xalets de recent construcció que han urbanitzat la zona.

ELS PROPIETARIS DE LA MASIA

L'heretat formava part de les terres del marquès consort de Casa Ramos, senyor **Adolfo Yanguas Velandia y Hernández**, primer marquès de l'Eliana, terres incloses en el nucli poblacional de l'Eliana, en un moment en què aquesta era una pedania de la Poble de Vallbona.

A la mort del marquès en 1890, el títol de V marquesa de Casa Ramos y de la Fidelidad passà a la seua única filla, senyora María de las Nieves Yanguas Velandia y Hernández, que nasqué en 1856 i morí en 1917, esposa del V marquès de Cáceres, senyor Vicente Mariano Noguera Aquavera, nascut en 1857 i mort en 1919 (Álvarez, 2015).

En 1904, el marquès de Cáceres, hi construí un pou, conegut com *el pou del Marqués*.

El pou extreia 8000 litres d'aigua per minut mitjançant potents bombes que es movien en gràcies a l'electricitat que es generava en la seua fàbrica de llum, *la fàbrica de la Concepció*, de la qual es conserva l'alt fumeral visible des del carrer Rosales. L'aigua que s'hi obtenia possibilità la conversió de tot el secà en regadiu. Els més vells, en veure la instal·lació dels cables de la llum, comentaven mofant-se: «Ara diu que per estos cables portaran l'aigua per a regar!».

En ser construït, el pou va ser visitat per l'exministre d'agricultura de l'època, el senyor Rafael Gasset, acompanyat pel governador civil, pel poeta valencià Teodor Llorente i per l'enginyer cap de la província.

L'energia elèctrica necessària per a moure la bomba del pou s'obtenia de l'antiga fàbrica de la Concepció, en l'actual carrer Rosales, fàbrica que en 1925 funcionava com una xicoteta central hidroelèctrica (Montaner y Rubio, 2015) que aprofitava l'aigua de les séquies per

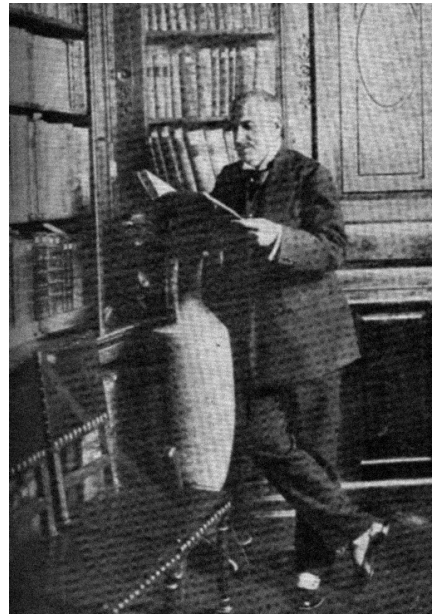

Fig. 4: V marquès de Cáceres.

Nota: Reproduït de Vicente Mariano Noguera Aquavera, V marquès de Cáceres [Fotografia], anys 1907, Còpia en possessió de V. Rubio.

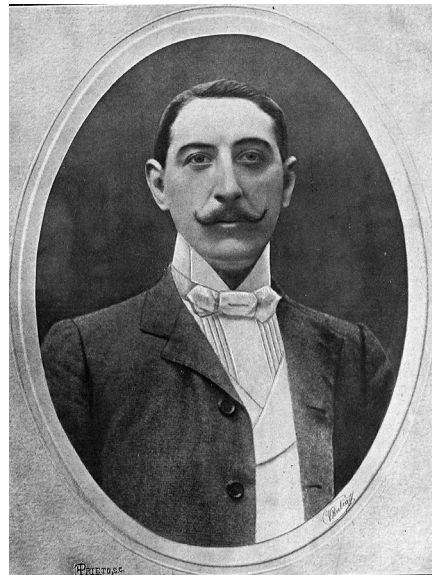

Fig. 5: El Sr. Rafael Gasset ha sigut el primer ministre d'agricultura de la història d'Espanya. Ja com a exministre, visità la construcció del pou del marquès de Cáceres.

Nota: Reproduït de Nuestros representantes en Cortes [Fotografia], per S.C. Prieto, 1912, *Vida Manchega*, (4), 7. CC BY 4.0. Imatges procedents dels fons de la Biblioteca Nacional d'Espanya.

donar llum a l'Eliana i també per a bombar l'aigua del pou.

En passar el temps, el pou es va assecar. En l'actualitat mostra un estat ruïnós, visible des de l'autovia de València a Llíria.

LA MASIA I LA FAMÍLIA PLAJA

Abans que no es construïra la masia, la transformació de secà en regadiu que va experimentar la propietat està documentada per l'historiador de la Pobla de Vallbona, senyor Andrés Castellano, el qual ens ha deixat per escrit que:

La familia Plaja, con el negocio de las galletas a principios del siglo XX se hizo de oro. Dedicando parte de sus ganancias a transformar de secano a regadío la masía que tenían a la entrada a la Eliana por la carretera de Liria. Allí construyeron horadaron un pozo abierto que a partir de los 20 metros da unas grutas de volumen considerable. El lugar ha sido transformado en un PAI urbanístico pero la caseta del pozo está intacta. Y las grutas accesibles. ... Subiendo camino arriba, en la partida llamada Sima, existe una chimenea que sopla aire. Que por cierto es de las grutas de Plaja (Castellano, 2014).

La família Plaja, que nomena l'historiador Andrés Castellano, passà a ser propietària de les terres en 1923. El nou propietari fou el senyor **Salvador Plaja Busquets**, fundador de les fàbriques de galetes *Plaja*, una de les quals es trobava a València, al carrer General San Martín, núm. 5 i una altra a Girona.

A la mort del pare, el 17 de novembre de 1940 a València, els seus fills es feren càrrec de les fàbriques i de la marca comercial de les galetes.

Fig. 6: Vista actual del pou des de l'autovia, [Fotografia retocada], 2021, Arxiu del CEL.

Fig. 7: Façana de la fàbrica de galetes Plaja, al carrer General San Martín, 5 de València, any 1923.

Nota: Reproduït de Fabrica de galetes de Plaja, per R. Solaz [Fotografia], 1923, Comercios històrics de Valencia. CC BY NC SA.

Fou un d'ells, el senyor **Martín Plaja Martí** i la seua dona, la senyora **Rosa Ballester** els que feren construir la Masia de Plaja.

També va adquirir el Parc de la Pinada, d'unes 300 fanecades. Un dels carrers actuals que condueixen a la zona verda porta el nom de Martín Plaja. Tanmateix, els terrenys d'ametlers i garroferes d'allò que seria amb posterioritat la urbanització *Los Almendros*, que acabà convertint-se en zona de xalets.

Fig. 8: *La urbanització Los Almendros a l'entrada de l'Eliana* [Targeta Postal], per J. Llopis s.d., Arxiu del CEL. Cedit per la família de la Sra. Amparo Inglés.

El 12 d'octubre de 1936, la UGT de València va incautar a Martín Plaja Martí la fàbrica de galetes i va ser declarat desafecte a la República pel Consistori de l'Eliana, el 8 de juny de 1937, raó per la qual es van incautar les propietats que tenia al poble.

En passar la Guerra Civil, tornaren a funcionar la masia i la fàbrica de galetes Plaja i en 1940 Salvador Plaja Ballester –el fill de Martín i Rosa– patentà una recepta de fabricació

d'un tipus de galeta diferent, per un procediment amb el qual s'obtenia una massa d'especial aplicació a la fabricació de galetes. Aquesta patent està datada l'1 de febrer de 1960 i tingué vint anys de vigència (Plaja, 1960). El 1970 la fàbrica de galetes Plaja fou adquirida per Nutrexpa.

La Masia de Plaja i les seues terres passaren per herència als seus descendents, els senyors **Salvador i Rafael Plaja Ballester**, els quals,

Fig. 9: *La Masia de Plaja darrere del grup, format per (d'esquerra a dreta): Conchín Aguilar, Luisa Chisvert, Juan Silvestre, Vicente Giner, Carmen Desco, Milagrín Badia, María Camps, Federico Carbó, Carmesín Gimeno, Remedios Camps i Carmen Miguel, veïns de l'Eliana* [Fotografia], 1952, Arxiu del CEL. Cedit per la família Desco.

amb el pas dels anys, urbanitzaren la propietat, s'hi van construir xalets i grans comerços, entre els quals Decathlon o Consum, i la masia ha restat en mal estat, a prop del pinar.

D'aquest període tenim la referència dels masovers que habitaren la masia: el senyor Manuel Longueira Beira i la seua dona, la senyora María Sánchez Caudal, amb els cinc fills nascuts a la masia: José, en 1940; Carlos, en 1941; Juan Manuel, en 1943; Rafael, en 1944 i María en 1948, que l'ocuparen fins a l'any 1970 (APCE, LBE, LME, LDE, 1940-1948).

A mitjans de la dècada dels anys 60 hi eren masovers els senyors Julián Bueno Remón i Felisa Gómez Muñoz, amb els seus tres fills: Elisa, nascuda a Mataró (el Maresme) en 1954; Eugenia, nascuda en 1957 i Julián, en 1959, tots dos nascuts ja a la Masia de Plaja.

LA FAMÍLIA PLAJA I LA BIBLIOTECA MUNICIPAL DE L'ELIANA

En 1969 els senyors Rafael Plaja Ballester i Vicente Alegre Ibáñez, junt amb la dona del segon, la senyora Carmen Ballester Vigo, donaren a l'Estat un solar de 2794 m² al Pla de la Paella per a la construcció d'una biblioteca, l'actual Biblioteca Municipal de l'Eliana reformada l'any 2023. En aquest decret, signat per Francisco Franco el 18 de desembre de 1969, cita la situació del solar reconeixent el seu límit al nord en l'avinguda de l'Estació.

Tot seguit reproduïm una part del text:

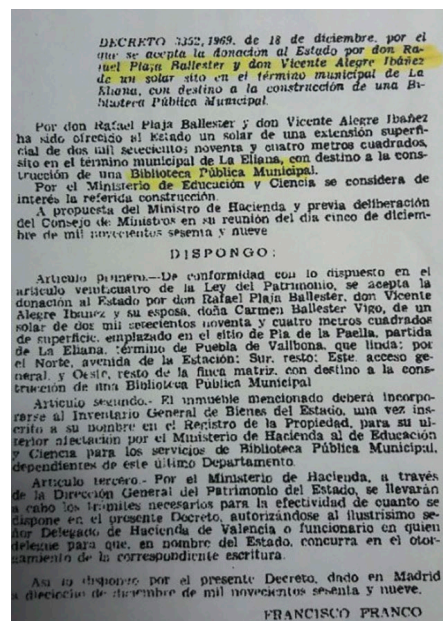

Fig. 10: Publicació en el BOE de la donació del solar.

Nota: Reproduït de Decreto 3352 de 1969. B.O.E. No. 11, de 13 de enero de 1970, Agencia Estatal del Boletín Oficial del Estado. CC BY NC ND 4.0

DECRETO 4325, 1969 de 18 de diciembre, por el que se acepta la donación al Estado por don Rafael Plaja Ballester y don Vicente Alegre Ibáñez de un solar sito en el término municipal de La Eliana, con destino a la construcción de una Biblioteca Pública Municipal. ... ha sido ofrecido al Estado un solar de una extensión superficial de dos mil setecientos noventa y cuatro metros cuadrados. ... DISPONGO. ... se acepta la donación al Estado por don Rafael Plaja Ballester, don Vicente Alegre Ibáñez y su esposa, doña Carmen Ballester Vigo... FRANCISCO FRANCO (Decreto 4325, 1969, p. 562).

LA MASIA EN L'ACTUALITAT

En l'actualitat, tot i estar cercada per una tanca metàl·lica, l'entrada a l'edifici, en ruïnes, és factible i el deteriorament és ben visible. En l'adjacent *Parc de Plaja* s'organitzen activitats ocasionalment; un parc que ha sigut remodelat juntament amb la resta de parcs de Sant Antoni de Benaxeve: (El Periódico De aquí, 2021).

Fig. 11: Entorn urbanitzat de la Masia de Plaja.

Nota: Adaptat d'Ortofoto de la Comunitat Valenciana, 2022m, CC BY 4.0 © Institut Cartogràfic Valencià, Generalitat.

Fig. 12, 13, 14, 15, 16 i 17: *L'interior de la masia en l'actualitat, molt deteriorada* [Fotografia], 2021, Arxiu del CEL.

REFERÈNCIES

- Álvarez, A. (2015). La Masía del Convento del Carmen en l'Eliana entra en la contemporaneidad (siglo XIX): La compra de la Masía de l'Eliana. En Universitat de València, Ajuntament de l'Eliana i Centre d'Estudis Locals. (Eds.), *l'Eliana, Historia, Geografía y Arte*. (pp 15-50) [ver pp.38-39]. Universitat de València.
- Decreto 4352, de 1969 [Ministerio de Hacienda]. Por el que se acepta la donación al Estado de don Rafael Plaja Ballester y don Vicente Alegre Ibáñez de un solar sito en el término municipal de La Eliana, con destino a la construcción de una Biblioteca Pública Municipal, 18 de diciembre de 1969. BOE No 11, de 13 de enero de 1970. <https://www.boe.es/boe/dias/1970/01/13/pdfs/A00562-00562.pdf>
- El Periódico De Aquí (16 de juny de 2021). El parque de Masía de Plaja de San Antonio de Benagéber acogerá este sábado el espectáculo infantil «El día de Ramiro». *El Periódico De Aquí*. <https://valencia.elperiodicodeaqui.com/epda-noticias/el-parque-de-masia-de-plaja-de-san-antonio-de-benageber-acogera-este-sabado-el-espectaculo-infantil-el-dia-de-ramiro/252988>
- Libro de Bautismos, Libro de Matrimonios y Libro de Defunciones (1940-1948). *Archivo Parroquial de la Iglesia de Nuestra Señora del Carmen*. t. 5. [1939 a 1951: Libro de Bautismos t. 5a, Libro de Matrimonios t. 5b, y Libro de Defunciones t. 5c. l'Eliana (València).
- Montaner, R. i Rubio, V. (2015). La fábrica de la Concepción. En Universitat de València, Ajuntament de l'Eliana i Centre d'Estudis Locals. (Eds.), *l'Eliana, historia, geografía y arte*. (pp. 59-63) [ver p.59]. Universitat de València.
- Plaja, S. (1960). *Procedimiento industrial para la obtención de una masa de especial aplicación a la fabricación de galletas*. (España/Valencia núm. de patente 255448). Registro de la Propiedad Intelectual <http://historico.oepm.es>
- SO Andrés Castellano Marti. (6 de maig de 2014). La familia Plaja, con el negocio de las galletas a principios del siglo XX se hizo de oro. Dedicando parte [Comentario en la entrada]. *Valencia en blanco y negro*. <https://valenciablancoynegro.blogspot.com/2013/02/1923-fabrica-de-galletas-plaja-en-gral.html#comment-form>

LLISTA DE FIGURES

- Fig. 1 i 2: *Aspecte actual de la masia* [Fotografia] (2021). Arxiu del CEL.
- Fig. 3: Institut Cartogràfic Valencià (2016o). Masia de Sant Antoni o del Boticari [39.56925, -0.50942] [San Antonio de Benagéber] [Fotografia aèria]. 1:1000. *Ortofoto de 1956-1957 de la Comunitat Valenciana. Pancromàtica i 50 cm de resolució*. Centro Cartográfico y Fotográfico; Instituto Geográfico Nacional. Recuperat de <https://visor.gva.es/visor/>
- Fig. 4: *Vicente Mariano Noguera Aquavera, V marqués de Cáceres* [ca. 1907], [Fotografia]. Col·lecció privada. Còpia en possessió del Sr. V. Rubio.
- Fig. 5: Prieto, S.C. (25 d'abril de 1912). Nuestros representantes en Cortes [Fotografia]. *Vida manchega. Revista literaria e ilustrada de información general*, (4), 7. Imatges procedents dels fons de la Biblioteca Nacional d'Espanya. CC BY 4.0. <https://hemerotecadigital.bne.es/hd/es/viewer?id=94d8c4cb-f8b2-4357-9b5e-5686bae14ca1>
- Fig. 6: *Vista actual del pou des de l'autovia* [Fotografia] (2021). Arxiu del CEL.
- Fig. 7: Solaz, R (1923). Fábrica de galletas de Salvador Plaja. Calle General San Martín nº 5 [Fotografia]. *Comercios Históricos de Valencia*. <https://comercioshistoricosdevalencia.blogspot.com/2014/09/fabrica-de-galletas-de-salvador-plaja.html>

Fig. 8: Llopis, J. (s.d.). *Los Almendros a l'entrada de l'Eliana*, Targeta Postal, En Ajuntament de l'Eliana (Ed.). Gráficas Valencia. L'Eliana. Arxiu del CEL. Cedit per la família de la Sra. Amparo Inglés.

Fig. 9: *La Masia de Plaja en 1952, darrere del grup, format per (d'esquerra a dreta): Conchín Aguilar, Luisa Chisvert, Juan Silvestre, Vicente Giner, Carmen Desco, Milagrín Badia, María Camps, Federico Carbó, Carmesín Gimeno, Remedios Camps i Carmen Miguel, veïns de l'Eliana* [Fotografia] (1952). Arxiu del CEL. Cedit per la família Desco.

Fig. 10: Decreto 3352 de 1969 [Ministerio de Hacienda] Por el que se acepta la donación al Estado por don Rafael Plaja Ballester y don Vicente Alegre Ibáñez de un solar sito en el término municipal de La Eliana, con destino a la construcción de una Biblioteca Pública Municipal. 18 de diciembre de 1969. B.O.E. No. 11, de 13 de enero de 1970. <https://www.boe.es/boe/dias/1970/01/13/pdfs/A00562-00562.pdf>

Fig. 11: Institut Cartogràfic Valencià (2022m). Masia de Sant Antonio del Boticari [39.56925, -0.50942] [San Antonio de Benagéber] [Ortofoto]. 1:1000. *Ortofoto de la Comunitat Valenciana. RGBI i 25 cm de resolució*. València. Generalitat. Recuperat de <https://visor.gva.es/visor/index.html?zoomXY=713893.83,4383001.98,25830,19&capasids=Hibrido>

Fig. 12, 13, 14, 15, 16 i 17: *L'interior de la masia en l'actualitat, molt deteriorada* [Fotografia, (2021)]. Arxiu del CEL.